

✘ **H. Ibsen: Gospa z morja.** Igra v petih dejanjih. Iz norveščine preložil Vojeslav Molè. V Ljubljani 1922. Založila Tiskovna zadruga. ✘

Ko je izšla leta 1888. Fruen fra havet, se je bil preboril njen avtor že do milejših naziranj o življenju; njegov pesimizem se je umaknil prepričanju, da so naši ideali sposobni za življenje in zmožni razvitka in da se približujemo «tretjemu carstvu». Kot v mnogih drugih dramah obravnava Ibsen v Gospe z morja zakonski problem. Na znamenit način je pritegnjena vnanja narava skoroda aktivno v igro, da pojasnjuje in podčrtuje borbe, ki se vrše v notranjosti nastopajočih oseb. A tudi tem osebam so navdahnjene misli in besede, ki nas spominjajo venomer, da moramo razumeti vsebino kot podobo vekovitih pojavov. Zunaj buči veliko morje — simbol za vsako hrepenenje v nepoznano daljavo — v notranjosti dežele se stiska ob fjordu mestece, kjer morajo samevati domačini dolge mesece. Ljudem se godi tukaj kot karasom v ribnjaku: «fjord imajo tako blizu sebe in tam prihajajo in odhajajo veliki divji ribji vlaki. Toda uboge krotke domače ribe ne izvedo ničesar o tem. In nikdar ne smejo biti pri tem». Tako ozračje je pogubno vsakemu višjemu poletu; to nam dokazuje Ballested, umetniška izguba. Pa tudi kakšen navaden zemljan more v takein miljeju vztrajati le, ako ga veže poklic, ki izpolnjuje njegov čas; a tudi zanj pomeni tako ustaljeno življenje resignacijo na vse romantične ideale, ki vabijo našo poželnost dalje in dalje. In pesnitev res izzveni v opomin na resignacijo; stavljen je samo pogoj, da je prostovoljna. Zavest prostosti tvori podlago sreči: če hoče Elida iti z menoj, mora odpotovati prostovoljno (Tujec); zdaj si torej moreš izbrati svojo pot v polni, polni prostosti (Wangel); zdaj prihajam k tebi prosto — prostovoljno in v svesti si odgovornosti.

Elida, ki je skrivaj zaročena z nekim tajinstvenim tujcem, se navzlic temu poroči z vdovcem, drjem Wangelom; pri tem podleže zapeljivi misli, da bo na ta način preskrbljena; njen mož pa podleže ženskim čarom. Sicer jo ljubi globoko in resnično, toda Elida sme in more igrati v zakonu zgolj vlogo ljubice, dočim ji je odvzeta vsaka skrb za gospodinjstvo. Ker tudi ne pride do nikakega skladja med njo in hčerkama iz prvega zakona, se počuti Elida po treh letih zakona tako tujo v Wangelovi hiši kot prvi dan. Tedaj se pojavi tujec: njegov poziv, naj mu sledi, nudi Elidi možnost, zabrisati nevšečno sedanost in začeti nekje drugod novo boljše življenje. V težki uri preizkušnje dokaže Wangel plemenito veličino duše s tem, da dovoli ženi, da prosto voli med njim in tujcem, kljub temu, da mu preti nevarnost, izgubiti svojo ženo. A njemu je samo do tega, da bo ona srečna. Elida zavrne v trenutku prostosti tujca in zakon je sklenjen na novo. Elida, ki je sicer tudi plemenite narave, spozna kot svojo bodočo nalogo skrb za obitelj. A to svojo nalogo si je izbrala prosto. Mirneje se razvija razmerje pri postranskem paru: Arnholmu (ki je obenem zaupnik obitelji) in Boleti. Način, kako poda Boleta roko in srce svojemu nekdanjemu učitelju, da si zasigura bodočnost, sicer na las spominja na to, kar je storila nekoč Elida — upajmo samo, da ne bo zrla kesneje na ta svoj korak istotako kot mačeha. Sicer je pa njena cela nprav bolj trezna in vsakdanja. Brez rezultata ostanejo seveda ljubavni razgovori med Lyngstrandom, ki je itak smrti posvečen, in pa med nedorastlo Hildo; kljub vsej mladosti razodeva le-ta že vse znake svoje avanturske nravi, ki ji postane v kesnejši dobi usodna. Vrlo je pogodil Ibsen umetniško somoljubje v Lyngstrandu: njemu ni mar ženska ljubezen kot taka; on rabi zavest, da ga obožuje mlada, lepa deklica, da za njim koprni v daljavi, kot nekakšen stimulans umetniškega ustvarjanja.

Tudi take temne strani človeške narave kot hipnoza in telepatija se prikazujejo v igri. Pesnik se dotakne teh stvari bolj kot problemov, kot pa da bi nas silil verjeti v kake nenaravne učinke. Duševne krize Elidine se dajo razložiti v «naravnem redu». Za umevanje njenega značaja ni brez važnosti, da je po materi obremenjena...

Moletov prevod je prvi poizkus, prodreti skozi zid, ki nam zastira pogled na nordijsko stran. Naše občinstvo je čitalo doslej svojega Ibsena pač najbolj v nemških prevodih. Pri ozkih stikih, ki vladajo iz davnih časov med nemščino in skandinavskimi narečji, ne more biti prevod kakega modernega avtorja na nemški jezik pretežavna naloga; vsa ta mala narečja, ki so pa vendar posoda nesmrtnih del, so se likala po nemščini. Nasprotno pa v našem slučaju kake skrajne izgajenosti in točnosti ne moremo ne zahtevati ne pričakovati. Treba je ustvariti tradicijo, zarezati kolotečine; poglobiti se v jezik sam. Bodi mi dovoljeno pripomniti to in ono. Boleta je prelivala некоč «pogumne» solze, ker ji je rekel nadučitelj, da se mu zdi Boleta grdo ime. Beseda modig, ki stoji v originalu, je v slovarju res da raztolmačena = pogumen, mutig. Staronordsko môdhugr pomeni močno razigran, jezen. Vendar ima beseda še specijalen pomen «razžaloščen», ki se je ohranil baš v rečenici, ki jo ima Ibsen: graede sine modige taarer (star. dansko), in fälla sina modiga tårar (švedsko): pretakati žalostne solze. Mogoče bo koga zanimalo, ako omenim, da je jezik, ki ga piše Ibsen novonorveški državni jezik, t. j. danščina, ki se je razvila za časa politične edinosti na norveških tleh in se v leksikalnem oziru obogatila iz domačih narečij. Poleg tega se izkuša uveljaviti tudi pristno norveško narečje kot književni jezik in to se zove landsmål.

Značilna so pri Ibsenu ona stalno se ponavljajoča rekla; nekaki vodilni motivi. Vsakemu je znan iz Gospe z morja: man ma vide at aklimatisire sik. Hilda, ki očituje, kot smo omenili, že zgodaj znake zanesenjaške, pa tudi nesolidne čudi, rabi ob vsaki pravi ali nepravi priliki: spa endende, kar je nemško spannend. Prevajalec bi prav storil, ako bi se tudi on držal v vseh slučajih ene in iste besede; prvič rabi: zanimivo (je misliti na to, da bo Lyngstrand kmalu umrl, str. 49); v kesnejših vzgledih rabi v z p o d b u j a j o č e (148, 287). Treba bi bilo najti boljši izraz. Kakor se spominjajo čitatelji, je uporabil Ibsen to svojo figuro Hildo še v kesnejši igri «Graditelj Solness»; tukaj povzroči Hilda (ki jo odlikuje «robustna vest») s svojim vzklikom, da se zgrudi Solness raz stolp. V prevodu najdem, mislim, trikrat besedo n a s t r o j e n j e (37, 107, 141). V zadnjih dveh slučajih je rabljena za dušno razpoloženje (in tukaj zveni zlasti neugodno), v prvem slučaju pa kot terminus technicus: havstemning, Meeresstimmung, morsko nastrojenje. Nesočna knjižna beseda, s katere se še povrh ne dá tvoriti adjektiv!

Vobče pa smemo trditi, da se je Moletu posrečil lep in gibčen prevod, ki bi se še dal tudi formalno izgladiti.

Kakor junakinja drame, misli in snuje tudi pesnik v podobah, v vidnih predstavah. Povsod se odpirajo daljne perspektive, povsod se združuje z neposredno vsebino globlji smisel. Junakinjo vleče k morju, k tujeu — a to je le izraz za probujajočo se in rastočo željo po svobodi. Ta simbolna poetičnost umotvora, kjer počiva na vsaki besedi odsev in odmev večnosti, približuje Gospo z morja spet današnjim vzorom.

J. Kelemina.